

## ВІДГУК

офіційного опонента

Осиченко Галини Олексіївна

на дисертаційну роботу Ідак Юлії Володимирівни

на тему «**Основи теорії морфології міста**»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю

**18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури**

у спеціалізовану вчену раду Д 35.052.11

у Національному університеті «Львівська політехніка»

*На розгляд представлена дисертаційна робота Ю. В. Ідак, яка складається з одного тому, включає всі необхідні розділи основного тексту дисертації, в складі якої присутні: вступ, п'ять розділів, висновок, список використаних джерел та додатки. Обсяг роботи становить 472 сторінки, з них 312 сторінок основного тексту, 60 сторінок списку використаних джерел, 46 сторінок ілюстративних таблиць та двох додатків. Також представлений автореферат дисертації на 38 сторінок. Дисертація і автореферат написані державною мовою.*

**Актуальність теми.** Дисертація Ідак Ю. В. «Основи теорії морфології міста» присвячена актуальній темі, що порушує одне із найбільш невивчених у теорії містобудування питань і стосується морфології міста. Поставши у формі наукового вчення морфологія міста здатна у рівнозначний спосіб розширити, поглибити та систематизувати знання про формування матеріально просторового середовища міста.

Таке дослідження спирається на величезний масив інформації, сформульований у інших галузях науки, де дане явище має усталений теоретико-методологічний інструментарій у формі чітко визначених понять, методів та принципів. Власне ці позиції і є ключовими для розширення, поглиблення та уточнення низки морфологічних понять, категорій та концепцій, що у своїй комплексності здатні сформулювати важливі для морфології міста положення

теоретичного та методологічного характеру та необхідні для ґрунтового і всебічного дослідження об'єктів містобудування.

Особливого значення для доведення обґрунтованості обраної тематики набув порівняльний аналіз європейських наукових розробок, що дало змогу з'ясувати проблему розвитку теорії морфології міста не тільки в межах нашої держави, але й на міжнародному рівні.

Окрім того у роботі порушується проблема термінологічної неоднозначності та методологічної невідповідності щодо визначення ряду морфологічних понять і методів, які є базовими не тільки для розвитку теорії, але й присутні у нормативних документах та відіграють ключову роль у практиці містобудування. Через це така робота є актуальною не тільки з позиції теорії, але і практики.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри містобудування Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка» і окреслена у межах теми «Планування і реконструкція міст і територій». Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт: «Методологічні основи розвитку та реконструкції мережі поселень та вибраних міст у сучасних економічних умовах»; «Методологічні основи розвитку та реконструкції мережі поселень та вибраних міст».

**Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертації.** Основні результати досліджень авторки достатньою мірою обґрунтовані. Їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті ґрунтового аналізу та глибинного теоретичного осмислення понять і категорій, що у різний спосіб пов'язані із морфологічним змістом у містобудуванні. Автором дисертації сформульована наукова гіпотеза роботи, чітко окреслені мета та завдання, обґрунтована методика дослідження, запропоновані необхідні для утвердження морфології міста у формі наукового вчення теоретико-методологічних положень та запропоновано нові для теорії містобудування концепції, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення заявленої мети. На користь достовірності результатів дослідження

свідчать велика кількість опрацьованого і систематизованого авторкою матеріалу, а ефективність запропонованих розробок підтверджена порівняльним аналізом історично сформованих міст західних областей України. Схвалення заслуговує і ґрунтовне вивчення морфологічної проблематики у тих галузях знань, де вона утворилася у формі фундаментального вчення і успішно функціонує та розвивається.

**Значення результатів роботи для теорії і практики.** Таке дослідження суттєво збагачує українську теорію містобудування, так як розширює та уточнює коло морфологічних понять, пропонує авторські методики і вводить до наукового обігу низку наукових концепцій, що у різний спосіб здатні поглиблювати знання про особливості формування матеріально-просторового середовища міста.

Результати роботи можуть знайти широке практичне застосування в навчальних методиках, адже отримані авторкою висновки щодо визначення теоретичних положень морфології міста розширюють предметну базу лекційних курсів з історії містобудування та садово-паркового мистецтва та дослідницькі підходи щодо передпроектних досліджень як на рівні магістрів, так й бакалаврів . Через це розроблені положення можуть бути використані в розробці навчально-методичного забезпечення низки навчальних дисциплін.

Представлена дисертаційна робота знаходить власний предмет уваги, який досі залишався невисвітленим. Роботу відрізняє обраний автором зріз наукового пошуку, сформований з акцентом на об'єктивне бачення міста. Побудова дисертації через призму такої орієнтації виокремлює специфічну та недостатньо досліджену площину проблеми – формування матеріальної структури міста. Саме у виборі напрямку наукового дослідження значною мірою реалізується принципова новизна авторського підходу до вирішення проблем формування об'єктів містобудування. Дієвість таких здобутків підтверджена широким колом конференцій на міжнародному та державному рівнях і публікацій, які охоплюють різні сторони об'єктів містобудування.

Зміст роботи відповідає обраній темі, завдання дослідження досягнуті, структура роботи є логічною. Запропонований автором план роботи дозволяє здійснити послідовне дослідження, побудоване від з'ясування морфологічної

проблематики до розроблення принципів для морфології міста положень та їх реалізація у формі доведення результативності запропонованої системи положень. Слід відмітити якісну професійну мову дисертації і автореферату, в яких чітко, логічно і зрозуміло розкриваються положення нової теорії.

Структурні частини тексту за обсягом, змістом та глибиною аналізу є збалансованими, що дозволяє зробити висновок про стабільно високий рівень дослідження. Положення, в яких відображається новизна роботи, доведені в тексті дисертації, логічно обґрунтовані та узгоджені між собою.

*У першому розділі* «Розвиток морфологічних досліджень у контексті теорії містобудування» узагальнено та систематизовано наявний в Україні та за кордоном матеріал, що певним чином є дотичним до теми дослідження, актуалізовано проблему та запропоновано шляхи її розв'язання. Велику увагу приділено вивченню морфології, яку можна охарактеризувати як учення, що є загальноновизнаним та ствердним у багатьох галузях науки із власним об'єктом, предметом та методами. Також охарактеризовано розвиток морфології міста у контексті урбоморфологічного дискурсу, сформульованому на базі асоціації ISUF, яку можна характеризувати як одну із найавторитетніших організацій, що займається вивченням морфологічної проблематики у межах урбаністики.

*У другому розділі* «Методологічні основи дослідження морфології міста» сформульовано морфологічні уявлення та розширено коло морфологічних понять та категорій, обґрунтовано методологію дослідження. Особливу увагу звернено на виявлення базових положень морфології як способу наукового пізнання на загальнонауковому рівні, формування морфологічних уявлень у містобудуванні відповідно до їх сутнісно-змістового наповнення, обґрунтування логічної структури побудови наукової теорії та визначення системних параметрів міста.

*У третьому розділі* «Зasadничі положення морфології міста» авторка намагається сформулювати проблему відображення морфологічного змісту та пояснити у який спосіб він проявляється у містобудуванні. Через призму авторського бачення проблеми визначено ряд понять та уточнено ключові для такого дослідження категорії. Okремо звернуто увагу на визначення суттєвих для морфології міста умов функціонування у межах містобудування (1), ознаки, які

вирізняють її від інших наукових напрямків (2), реальні можливості (3) та завдання (4), які можуть бути реалізовані за наявності чітко визначеного теоретико-методологічного інструментарію.

У четвертому розділі «Логіко-методологічні основи теорії морфології міста» за допомогою чітко визначених логічних засобів виведено необхідні для функціонування морфології міста у формі наукового вчення принципів, морфологічних понять, дотичних до них категорій та усталених для морфології на загальнонауковому рівні методів. Особливу увагу звернуто на розроблення теоретичної моделі, що демонструє логіку виведення необхідних та принципових для морфології міста положень та дослідницьких підходів.

У п'ятому розділі «Предметне поле теорії морфології міста в містобудуванні» авторка намагається підтвердити дієвість визначених тверджень. Через це, окрім побудови системної класифікації, вона вводить авторські концепти (морфологічну модель «місто пазл» та «габітус міста»), які на думку авторки можуть пояснити специфіку функціонування матеріальної структури міста у морфологічному контексті.

Загальні висновки дисертації налічують 10 положень і розкривають основні результати досліджень. При співставленні тексту дисертації та автореферату з точки зору його відповідності основним положенням і концептуальним висновкам самого дисертаційного дослідження розбіжностей не виявлено.

Дослідження є значним вкладом в розвиток сучасної теорії містобудування, актуальним і своєчасним кроком до об'єктивізації аналізу стану міст та відмови від впливу ідеологічних і політичних факторів в містобудуванні. Серед основних надбань дослідження слід відмітити:

- Виокремлення систематизованих знань про форму міста в окрему наукову дисципліну та визначення логічної структури теорії морфології міста;
- вияв основних напрямів розвитку морфології міста;
- введення в містобудівну теорію концепції габітус міста;

- розроблення морфологічної моделі «місто-пазл», що узагальнює закономірності формування матеріальної структури міста;
- адаптація загальнонаукових категорійних понять і понять біологічних, географічних та інших наук для опису і відображення морфології міста.

Відмічаючи високий рівень представленого наукового дослідження Ідак Ю. В., варто висловити певні зауваження та дискусійні моменти.

### **Дискусійні моменти:**

1. В роботі визначені три основних завдання морфології міста і відповідно до них визначена низка аспектів досліджуваного явища, які зведені до двох напрямів розвитку вчення, серед останніх, перший - структурний рівень або структурна морфологія, «котра впорядковує знання про всі можливі прояви морфологічних типів», другий – «історична морфологія, котра зосереджує увагу на зміні цих типів і їх порівнянні в процесі історичного розвитку міста». Але прийняте автором в цьому випадку ототожнення «типу» зі «структурою» та їх поєднання є проблематичним, бо структура включає склад елементів, взаємозв'язки та їх просторове розташування. І тоді поза межами нового вчення залишаються суттєві напрями досліджень, які притаманні кожній з наукових дисциплін, в даному випадку - або типологічна морфологія або вивчення морфологічної структури (структурна морфологія).

### **Зауваження до дослідження:**

2. В контексті визначеної мети та отриманого результату досліджень вбачаються не досить коректними заявлені автором об'єкт і предмет дослідження, вони не відповідають також назві дослідження. У даному випадку: об'єкт дослідження - морфологія міста як наукове вчення, предмет дослідження теоретико-методологічні положення морфології міста.

3. Представлені в роботі морфологічні ознаки матеріальної структури міста дають її площинний опис або двовимірну модель (стор. 12, 21 та табл.4 автореферату), але вітчизняні і закордонні дослідження свідчать, що нижні ієрархічні рівні морфологічної структури міста потребують просторового або трьохвимірного опису.

4. В роботі зустрічаються технічні помилки та термінологічні невідповідності, наприклад, словосполучення – «теоретико-методологічні положення теорії морфології міста» (стор.35 дис.). Наприклад, авторка виокремила основні напрями розвитку морфології міста – структурну морфологію та еволюційну морфологію (стор. 5 автореферату; стор. 37 дисертації), але далі по тексту визначаються вже інші напрями розвитку морфології міста – структурний напрям та історичний (на стор. 18 автореферату розкривається сутність історичної морфології). Викликає також сумнів тлумачення поняття «матеріальна структура міста», в якому «субстанційний рівень міста... протиставляється планувальному каркасу». Не чітко розмежовано різницю між поняттями морфологічна одиниця, морфологічна одиниця-конструкція, морфема тощо. На мій погляд, дисонансним є також використання у роботі словосполучення «морфологічний зміст». Викликає подив використання в якості морфологічної одиниці – «фрагменту міста» (стор.20 автореферат), доречно було використати терміни загально прийняті в містобудуванні – район або зона, бо фрагмент не має чітко визначених матеріальних меж. Попри значні досягнення, без сумніву понятійно-термінологічний апарат дослідження ще потребує розвитку і удосконалення, що надає автору перспективи подальших наукових розвідок.

Зазначені зауваження не знижують високого рівня представленого дослідження.

Дисертація Ю. В. Ідак є самостійним завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретичні положення та висновки, наукові узагальнення щодо досліджуваного предмета, які разом розв'язують актуальну для сучасної архітектурно-містобудівної науки проблему розширення та поглиблення знань про морфологію міста. Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Дисертаційна робота «Основи теорії морфології міста» та автореферат відповідають вимогам, які ставлять до докторських дисертацій, а їх авторка, Ідак Юлія Володимирівна, згідно п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Офіційний опонент:

*доктор архітектури, доцент,*

*професор кафедри*

*архітектури будівель і споруд та*

*дизайну архітектурного середовища*

*Харківського національного університету*

*міського господарства імені О. М. Бекетова*



**Осиченко Г. О.**

*Осиченко Г. О. завідувач*



*23.10.2013*

*Осиченко Романенко*